

Ю.В. Олійник,
студентка 33 групи
спеціальності 014 Середня освіта (Образотворче мистецтво)
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);

Н. М. Краснова,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка),
відмінник освіти України,
директор мистецької школи Gnatyuk Art Studio, м. Житомир

Становлення українського живопису XIX- XX століття

Актуальність теми. Дослідження наукової статті пов'язано із розвитком живопису, такого необхідного сьогодні та XIX -XX ст.. Одною з основних проблем сучасної художності є тенденції до зниження рівня фахової майстерності випускників навчальних закладів. Приймаючи до уваги творчі досягнення художників XIX-XX ст., які описувалися в багатьох періодичних художніх виданнях України та зарубіжжя. Тому виникає необхідність більш детально дослідити живопис того часу. Тим самим ми допоможемо майбутнім вчителям образотворчого мистецтва. XIX – початок XX сторіччя – час, за світовими вимірами не вельми великий, проте в історії українського мистецтва, він позначений таким розмаїттям високих художніх досягнень та видатних імен, що по-праву може вважатися його „золотою добою”. Багатовікові художні традиції народу формували національну самобутність українського живопису тієї епохи, оволодіння надбаннями інших культур сучасності – визначали його адекватність загальнономистецьким процесам.

Метою статті є проаналізувати творчість художників живописців XIX-XX ст., виявити особливості, засобів, що використовувалися для посилення власної художньої виразності.

Вагомий внесок у національно-культурне відродження України зробили представники архітектури, образотворчого мистецтва та музики. Так, зокрема, художник Карл Брюллов (1799—1852) виховав багато українських майстрів, серед яких були Іван Сошенко, Аполлон Мокрицький, Тарас Шевченко та ін. Завдяки К. Брюллову з кріпацтва було викуплено Т. Шевченка.

Першим серед художників, хто відкрив українську природу й українського селянина, був німець за походженням Василь Штернберг (1818-1845). Навчаючись у Петербурзькій Академії мистецтв, він зацікавився мальовничістю українського побуту, щорічно їздив до України, де писав етюди. У 1838 р. В. Штернберг познайомився і подружився з Т. Шевченком, а 1840 р. до Шевченкового "Кобзаря" він зробив гравюру "Кобзар з поводитирем".

Проте найяскравішою постаттю українського образотворчого мистецтва 1840-1860 рр. був Тарас Шевченко. Вступивши 1838 р. до Петербурзької Академії мистецтв, він закінчив її 1845 р. із срібною медаллю, одержавши звання "вільного художника". Своім фахом Т. Шевченко вважав саме малярство. Відомо понад 1000 його творів образотворчого мистецтва. Талант Т. Шевченка як художника виявився в портретному, жанровому, пейзажному та релігійному малярстві. Він пробував себе в скульптурі, різьбі й гравюрі. Особливе визнання мали його офорти. За них 2 вересня 1860 р. рішенням ради Академії його було обрано академіком з гравірування на міді.

Т. Шевченко малював картини, пейзажі й портрети, звертаючись до історії українського народу, його побуту. У Петербурзькій Академії мистецтв він створив картини у романтичному стилі "Хлопчик, що ділиться хлібом із собакою" (1840), "Циганки" (1841) та ін. Т. Шевченко водночас є основоположником реалізму в українському малярстві. Реалізмом відзначається його найбільший за розміром твір олійного живопису "Катерина" (1842), який через драму української дівчини-кріпачки розкриває трагедію самої України. Сценка з життя українського селянина змальована в картині "Селянська родина" (1843).

Подорожуючи Україною і зібравши багатий матеріал, Т. Шевченко задумав створити серію офортів під назвою "Живописна Україна". Здійснити це йому не вдалося. Проте уявлення про зміст і характер нереалізованого задуму дають офорти "Судна Рада", "Дари в Чигирині", "Старости", "У Києві" та "Видубицький монастир", що відзначаються блискучою технікою, життєвою та історичною правдою. Автор першої книги про Шевченка-художника О. Новицький так говорив про картину "Судна Рада": "Тут саме життя, як воно є, без усякої прикраси, чого російські малярі ще довго й пізніше не могли дати".

З часом творчість Шевченка-художника здобула визнання не лише в Росії, а й у світі. Вона стала доповненням його поетичної творчості, з якою утворювала органічну цілісність, і свідчила про його прагнення засобами мистецтва виховувати в суспільстві любов до України, її народу.

У другій половині ХІХ ст. в українському образотворчому мистецтві поширилися принципи реалізму та народності, їх утвердженню та посиленню демократичних тенденцій у живописі сприяло виникнення 1870 р. у Петербурзі Товариства пересувних художніх виставок, до складу якого, крім блискучих живописців Росії (В. Перова, В. Васнецова, І. Шишкіна та ін.), входили і талановиті українські художники (М. Пимоненко, О. Мурашко, К. Костанді та ін.).

Український живопис цієї доби представлений різними жанрами. Пореформена демократизація суспільства сприяла активному розвитку побутового жанру, представниками якого були Л. Жемчужников, І. Соколов, К. Трутовський, М. Кузнецов, К. Костанді та ін. Вони не тільки збагатили цей жанр новою тематикою та сюжетами, а, передаючи глибину наростаючих соціальних контрастів, надали йому більшого соціального звучання. Видатним майстром побутового жанру був М. Пимоненко, пензлю якого належать «Святочне ворожіння», «Весілля в Київській губернії», «Свати», «Проводи рекрутів», «Жертва фанатизму» та ін. В ці роки художник створює ряд картин з життя українського села. Це - "В чистий четвер", "Жниця", "Збирання сіна на Україні", "Біля річки", "Свати". Художник з етнографічною точністю відобразив українські народні звичаї, пов'язані зі сватанням. Наприклад, на полотні "Свати" перед глядачем постає традиційне дійство: за столом сидять поважні чоловіки, перев'язані рушниками. Мабуть, події розгортаються на добре, бо в руках матері і молодшого свата повні чарки. Тут же і нехитрий селянський харч. А дівчина, як і годиться, сидить на ослоні біля печі і колупає припічок.

У 1891 році Пимоненко створює картину "Весілля у Київській губернії", яка яскраво свідчила про його творчу зрілість. Вона експонувалась на академічній виставці і мала великий успіх. З блискучою майстерністю написана художником колоритна юрба односельців, що йде вулицею. Килимом стелиться їм під ноги опале осіннє листя. Адже осінь - весільна пора. На передньому плані - молоді у святковому вбранні. Привертає увагу тендітна постать нареченої. Ніжний овал обличчя,

витончені риси. Поряд наречений. Звичайний сільський парубок, кремезний, з дещо грубуватими рисами обличчя. Глядач мимоволі помічає легкий наліт смутку на обличчі нареченої: яким-то буде її заможне життя?

Ряд полотен присвятив художник мальовничим і гомінким українським ярмаркам: "Ярмарок", "У гончарному ряду", "На ярмарку" та інші. Особливим успіхом у глядачів користувалася картина "Ярмарок". Власне, ярмарок у даній композиції являє собою лише тло, на якому відбувається сповнена гумору сцена: літній чоловік на доброму підпитку повертається з ярмарку. Ноги погано його слухаються, і гарна молодиця, напевно, невістка, веде його під руку з доброзичливою усмішкою.

А позаду жінка підганяє його з лайкою і штурханами. Це полотно за своїм настроєм близьке до творів Гоголя.

Значна роль у творчому становленні М. К. Пимоненка належить І. Ю. Рєпіну.

За його порадою Пимоненко став експонентом пересувних виставок, а у 1899 році його було прийнято у члени Товариства передвижників.

З роками зростає майстерність митця, колорит його творів стає багатшим, пейзаж набуває одухотвореності. Варто згадати такі картини, як "Останній промінь", "Брід". А його картина "Перед грозою" може бути віднесена до кращих творів українського живопису початку ХХ століття. Упевненим, вправним пензлем написані в картині і пейзаж, і пастушка, і дорожня курява, що здіймається за отарою овець. У ряді творів останнього періоду художник торкається вічної для людства теми кохання. Тонким ліризмом пронизані полотна "Побачення", "Ідилія", "Суперниці. Біля колодязя".

На замовлення прогресивного діяча М. І. Драгоманова М. К. Пимоненко виконав дві картини - "В похід" та "Повернення з походу". Сюжетом для першої, напевно, послужила українська пісня "Засвіт встали козаченьки", авторство якої приписується легендарній Марусі Чурай. На картині зображена сцена прощання рідних і односельчан з козаками, які зібралися в похід.

У пейзажному жанрі плідно працювали С. Світославський, Г. Світлицький, І. Похитонов, Г. Ладиженський та ін. «Шукачем сонця», майстром сонячного пейзажу називали В. Орловського, автора неповторних своєю виразністю картин — «Сінокіс», «Жнива», «Хати в літній день». Цими творами художник заявив про себе як витонченого майстра колориту та світлотіньових ефектів. Найяскравішою зіркою пейзажного жанру в цей час був С. Васильківський, творча спадщина якого налічує майже 3,5 тис. полотен. Його пензлю належать «Козача левада», «Залишки віковичного лісу», «Ранок. Отара в степу», «Степ на Україні», «Перед грозою» та ін. Ці картини — не просто данина красі рідної природи. Їх непересічне значення полягає не стільки у фантастичній віртуозності майстра-живописця, скільки в глибині закодованого в них філософського змісту. Після знайомства з творами С. Васильківського відомий письменник М. Вороний написав у своїх спогадах: «І враз мене прошибла думка: чи може бути ліпша символізація сучасного стану України? І чабан-проводир у безпорадній задумі, і вівці-народ, що лагодяться спати, і німий, повитий смерковим сумом степ — усе нагадувало гірку дійсність і, мов тужлива пісня, хапало за серце...».

Менш поширеним був портретний живопис, хоча в цьому жанрі працювали відомі майстри М. Пимоненко, К. Костанді, Є. Буковецький, С. Васильківський. У західноукраїнських землях у побутовому жанрі творили Є. Максимович, Е. Бучевський, у пейзажному — Т. Романчук, А. Монастирський, А. Кохановська,

жанром портрету оволодівали К. Устиянович, Т. Копистецький, Ю. Пигуляк, у історичному жанрі вагомим був творчий доробок М. Івасюка.

Висновок. Романтизм у живопису вирізнявся динамізмом композиції, стрімкими рухами зображень, яскравими кольорами, контрастом світла і тіні, екзотичністю сюжетів. Риси художніх творів епохи класицизму - велич, ретельне вимальовування деталей, статичність фігур - відійшли в минуле. Художні романтичні твори першої половини ХІХ ст. зображували в портретах характерні риси, сум'яття почуттів, драматизм і трагічність образу. У романтизмі на той час не було певної системи принципів, це було більше відчуття, емоційний твір.

Отже, попри постійні утиски українського народу на національному ґрунті, його культура не припиняла свого поступу. Представники прогресивної інтелігенції цього періоду багато зробили для українського культурно-національного відродження, формування національної самосвідомості, утвердження української мови, розвитку музичного, образотворчого мистецтва та театру, що спиралися на міцні традиції культурних надбань українського народу.

Список використаної літератури

1. Баран В. Походження українського народу: науково-популярна література/ Володимир Баран, Ярослав Баран., - Б.м.: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, 2002. – 403 с.
2. Історія української та зарубіжної культури: Навч. посібник для вузів/ Б.І.Білик, Ю.А.Горбань, Я.С.Калакура та ін.; За ред. С.М.Клапчука, В.Ф.Остафійчука. - К.: Вища школа: Знання, 1999. – 325 с.
3. Кордон М. Українська та зарубіжна культура: Навчальний посібник/ Микола Кордон., - К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 579 с.
4. Ляшенко О. Зарубіжна та українська культура епохи просвітництва: Конспект лекцій/ Ольга Ляшенко-ко,; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. – 59 с.
5. Меднікова Г. Українська та зарубіжна культура ХХ століття: Навч. посіб./ Галина Меднікова., - К.: Знання, 2002. – 214 с.
6. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник/ Іван Зязюн, Олександр Се-машко та ін.; Ред. М.М. Закович. - 3-є вид., випр. і доп.. - К.: Знання, 2002. – 557 с.
7. Українська та зарубіжна культура: Підручник/ Л. В. Анучина, Н. Є. Гребенюк, О. А. Лисенко та ін. ; Ред. В. О. Лозовий; Міністерство освіти і науки України (Київ), Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого (Київ). - Харків: Одіссей, 2006. – 374 с.
8. Українська та зарубіжна культура: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни/ Роман Вечірко, Олександр Семашко, Володимир Олефіренко,; М-во освіти і науки України, КНЕУ. – Київ, 2003. – 367 с.

Н. П. Охрименко,

концертмейстер

(Житомирський коледж культури і мистецтв ім. Івана Огієнка)

Методичний досвід концертмейстера в процесі читання нот з листа та транспортування

«Концертмейстер – це покликання педагога, і праця його за своїм призначенням те саме, що праця педагога» [3].

У словнику-довіднику Ю. Юцевича поняття «концертмейстер» визначено дуже скромно: «піаніст, який розучує партії зі співаками, інструменталістами і акомпанує їм у концерті» [5].

За спостереженням Є. Шендеровича, лише у ХХ столітті почалося осмислення особливостей концертмейстерського мистецтва, з'явилися праці Дж. Мура, С.